

Genetikai szótár

Fordította: Dr. Komlósi Katalin
Orvosi Genetikai Intézet, Pécsi Tudományegyetem

2009. május 15.

A London IDEAS Genetikai Tudáspark, Egyesült Királyság szótárából
módosítva.

A munkát az EuroGentest támogatta, mely az Európai Unió FP6
keretprogramja által támogatott kiválósági hálózat, szerződésszám: 512148

Az illusztrációkat készítette:
Rebecca J Kent
www.rebeccajkent.com
rebecca@rebeccajkent.com

Tájékoztató a betegek és családtagjaik számára

Genetikai szótár

amniocentesis vagy magzatvízvizsgálat. Egy olyan vizsgálat, mely során egy mintavételből megvizsgálhatók a magzat génjei vagy kromoszómái. A magzatot a méhben folyadék veszi körül. Ebben a folyadékban jelen van pár magzati bőrsejt is. Ebből a folyadékból vesznek mintát egy finom tű segítségével az édesanya hasbőrén keresztül. A mintát egy laboratóriumba küldik vizsgálatra. További tájékoztatást a **magzatvízvizsgálat** c. ismertetőben kaphat.

autoszómák vagy testi kromoszómák. 23 pár **kromoszómánk** van. Az 1-22 közötti párokat autoszómáknak nevezzük, ezek férfiakban és nőkben azonosan néznek ki. A 23. pár különbözik férfiakban és nőkben és **nemi kromoszómáknak** nevezzük.

autoszómális domináns genetikai rendellenesség. Ezekben a betegségekben elegendő egy megváltozott **gépéldányt (mutációt)** örökölni ahhoz, hogy az egyén érintett legyen a betegségben, vagy az élete folyamán később érintett legyen. A megváltozott **gén** domináns a normál **gén** felett. További információt a **Domináns öröklődés** című ismertetőben kaphat.

autoszómális recesszív genetikai rendellenesség. Ezekben a betegségekben az egyén két megváltozott **gépéldányt (mutációt)** kell, hogy örököljön (mindegyik szülőjétől egy-egy megváltozott példányt) ahhoz, hogy érintett legyen az adott betegségben. Az az ember, aki csak egy megváltozott **génkópiát** örököl, tünetmentes **hordozó** lesz. További információt a **Recesszív öröklődés** című ismertetőben kaphat.

autoszómális. A testi kromoszómákat érintő elváltozás.

chorionbiopszia. Egy terhességi vizsgálat, mely során **sejteket** nyernek, hogy megvizsgálják a magzat **génjeit** vagy **kromoszómáit** egy adott genetikai betegségre nézve. A fejlődő **méhlepényből** vesznek egy pár **sejtet** és egy laboratóriumba

küldik vizsgálatra. További tájékoztatást a **chorionbiopszia** című ismertetőben kaphat.

családfa. Egy olyan ábra, mely tartalmazza mindazon családtagokat, melyek érintettek vagy éppen nem érintettek a kérdéses **genetikai rendellenességben**. Az ábra azt is jelzi, hogy a családtagok milyen rokonságban állnak egymással és Önnel.

de novo. A latinból származó fogalom, jelentése “újonnan alakult”. A genetikában egy “új” **gén** vagy **kromoszóma** megjelölésére használják, pl. ha az egyén szülei normális **génekkal** vagy **kromoszómákkal** rendelkeznek.

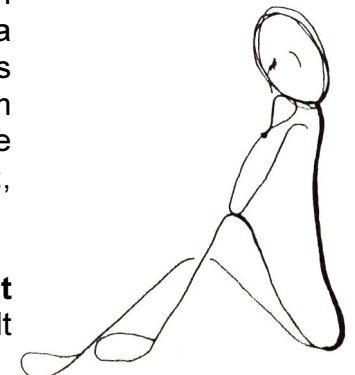
deléció. A genetikai állomány egy részének elvesztése; a fogalmat mind a **gén**, mind a **kromoszóma** egy hiányzó részére használják. További információ a **Kromoszóma Rendellenességek** c. kiadványban található.

DNA. A géneket felépítő kémiai anyag, mely tartalmazza a testünk működéséhez szükséges információt.

duplikáció. Egy **génben** vagy **kromoszómán** az örökítőanyag egy szakaszának abnormális ismétlődése. További információ a **Kromoszóma Rendellenességek** c. kiadványban található.

embryo. Az emberi fejlődés egy korai stádiuma. Az embryo az első **sejtből** alakul ki a terhesség nagyon korai stádiumában. A **petesejt** és a **hímivarsejt** egyesülése, a fogantatás során keletkezik. Az embryo még nem hasonlít a megszületendő gyermekre, de tartalmazza mindazon **sejteket**, melyekből a magzat kifejlődik.

fogantatás. A **petesejt** és a **hímivarsejt** egyesülése, hogy az újonnan kialakult

magzat első **sejtjét** képezzék.

gén. A testünk működéséhez szükséges információ, melyet a kromoszómákon egy kémiai anyag (**DNS**) tárol.

genetikai rendellenesség. Egy olyan állapot vagy betegség, melyet egy rendellenes **gén** vagy **kromoszóma** idéz elő.

genetikai tanácsadás. Egy olyan szakrendelés, mely tájékoztatást és támogatást nyújt olyan emberek számára, akik egy genetikai eredetű állapot miatt keresnek szakmai segítséget.

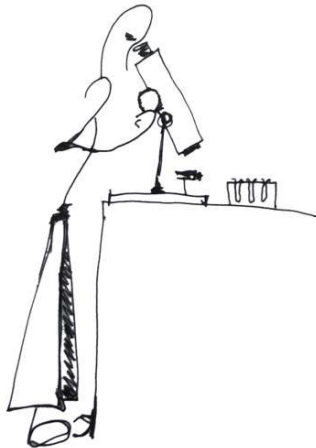
genetikai vizsgálat. Egy olyan vizsgálat, mely segít kimutatni egy megváltozott **gént** vagy **kromoszómát**. Általában vér- vagy szövetvizsgálatot jelent. További információért lásd a **“Mi az a genetikai vizsgálat?”** c. kiadványt.

genetikai. Gének által meghatározott, **géneket** érintő.

gyűrű kromoszóma. Ha egy kromoszóma két vége gyűrűalakban egyesül, gyűrűkromoszóma jön létre. További információt a **Kromoszóma Rendellenességek** c. kiadványban kaphat.

hímivarsejt. Az apai **ivarsejt**, melyből a fogantatás során a zigóta keletkezik, majd abból a magzat. A hímivarsejt 23 **kromoszómát** tartalmaz; az apai kromoszómapárok mindegyikéből egyet. A hímivarsejt a **petesejttel** egyesül, hogy egy teljes **sejtet** alkosson. A magzat az első **sejtből** fejlődik ki.

hordozó (kromoszóma transzlokáció hordozó). Egy **kiegyensúlyozott transzlokációt** hordozó egyén, akinél

édesanya terhessége során. Készülhet a **hasfalon** keresztül vagy lehet hüvelyi ultrahang vizsgálat.

uterus. A **méh** orvosi megfelelője.

vagina. A méhből a külvilág felé vezető csatorna nőknél, a szülőcsatorna.

vetélés. A terhesség idő előtti befejeződése, még mielőtt a magzat képes lenne a **méhen** kívüli életre.

X kromoszóma. A **nemi kromoszómák** egyike. A nőknek általában két X **kromoszómájuk** van. A férfiaknak általában egy X és egy Y **kromoszómájuk** van.

X-hez kötött redellenesség. Egy genetikai elváltozás, mely az X kromoszóma egyik génjének **mutációjára** (megváltozására) vezethető vissza. X-hez kötött rendellenesség pl. a hemofília, a Duchenne-féle izomsorvadás és a Fragilis-X szindróma. További információt az **X-hez kötött öröklődés** c. kiadványban kaphat.

XX. Ez jelképezi egy nő szokásos **nemi kromoszómáit**. A nőknek általában két X **kromoszómájuk** van. Mindegyik szülőjüktől egy-egy X **kromoszómát** örökölnek.

XY. Ez jelképezi egy férfi szokásos **nemi kromoszómáit**. A férfiaknak általában egy X **kromoszómájuk** és egy Y **kromoszómájuk** van. Az X **kromoszómát** az édesanyjától, az Y **kromoszómát** az édesapjától örökli.

Y kromoszóma. A **nemi kromoszómák** egyike. A férfiaknak általában egy Y kromoszómájuk és egy X **kromoszómájuk** van. A nőknek általában két X **kromoszómájuk** van.

További genetikai szakszótárat az alábbi címen találhat:

www.orvisiszotar.hu

génélváltozás (mutáció).

prediktív tesztelés. Egy olyan rendellenesség **genetikai vizsgálata**, mely az élet során később lép vagy léphet fel. Ha a vizsgálat egy olyan rendellenesség kimutatására szolgál, melynek a hordozósága esetén a betegség majdnem teljes biztonsággal fellép, **preszimptomás tesztelésről** beszélünk.

prenatalis diagnosztika. A terhesség során elvégzett vizsgálat, mely egy **genetikai betegség** kimutatására vagy kizárására szolgál a babában.

preszimptomás tesztelés. Lásd prediktív tesztelés.

reciprok transzlokáció. A reciprok **transzlokáció** úgy jön létre, ha két különböző **kromoszóma** 1-1 szakasza letörik és a szakaszok helyet cserélnek egymással. További információt a **Kromoszóma Transzlokációk** c. kiadványban kaphat.

Robertson-transzlokáció. Ha az egyik **kromoszóma** egyik vége egy másik kromoszóma végéhez tapad, Robertson-**transzlokáció** jön létre. További információt a **Kromoszóma Transzlokációk** c. kiadványban kaphat.

sejt. Az emberi szervezetet több millió sejt építi fel, melyek építőköveként működnek. A szervezetünk különböző részeiben a sejtek különbözőek és másképpen működnek. Minden sejtben két példány van minden **génből** (kivéve a **petesejtet** nőkben és a **hímivarsejtet** férfiakban).

transzlokáció. A **kromoszóma** állomány újrendeződése. Akkor keletkezik, ha egy **kromoszóma** egy darabja letörik és egy másik kromoszómához tapad. További információt a **Kromoszóma Transzlokációk** c. kiadványban kaphat.

ultrahangos vizsgálat. Egy fájdalomtalan vizsgálat, mely a hanghullámok segítségével képet készít a növekvő magzatról az

nincsen **kromoszóma** állomány vesztes vagy nyeres és aki általában tünetmentes.

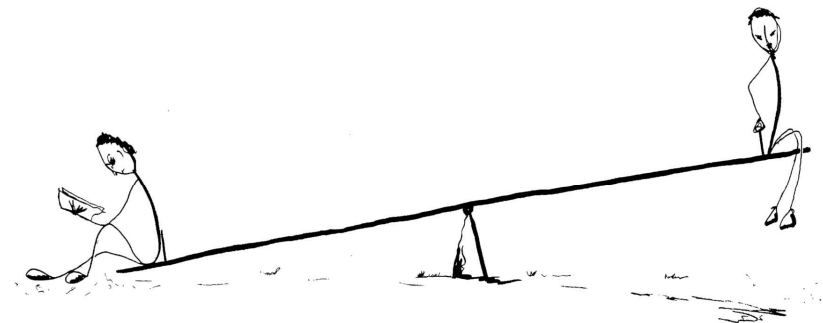
hordozó. Egy olyan egyén, aki általában nem beteg (legalábbis az adott pillanatban), de hordoz egy mutáns **gén**példányt. Recesszíven öröklődő betegségek esetében, az egyén általában később sem lesz érintett; dominánsan öröklődő rendellenességek esetében, az egyén az élete folyamán később még érintett lehet.

inszerció. Genetikai állomány hozzáadása egy **génhez** vagy **kromoszómához**. További információt a **Kromoszóma Rendellenességek** c. ismertetőben kaphat.

inverzió. A **gén**ek sorrendjének a megváltozása egy adott kromoszómán. További információt a **Kromoszóma Rendellenességek** c. kiadványban kaphat.

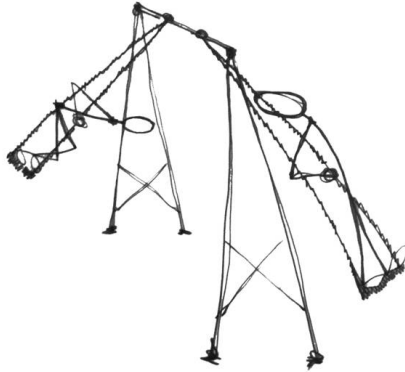
kariotípus. Egy egyén **kromoszóma** készletének a leírása, mely magában foglalja a **kromoszóma** szám, a **nemi kromoszómák** típusának (**XX** vagy **XY**) és a normális mintától való eltérés meghatározását.

kiegyensúlyozatlan transzlokáció. Egy olyan kromoszóma **átrendeződés**, mely során új **kromoszóma** állomány, vagy hiányzó kromoszóma állomány, vagy mindkettő keletkezik. Kialakulhat egy **kiegyensúlyozott transzlokációt** hordozó szülő

gyermekében. További információt a **Kromoszóma Transzlokációk** c. kiadványban kaphat.

Kiegyensúlyozott transzlokáció. Egy olyan **transzlokáció**, melyben nem vész el és nem adódik hozzá új **kromoszóma** állomány, csak **átrendeződik**. Egy kiegyensúlyozott **transzlokációt** hordozó egyén általában tünetmentes.

klinikai genetikus. Egy olyan szakorvos, aki tájékoztatást és támogatást nyújt olyan emberek számára, akik egy genetikai eredetű állapot miatt keresnek szakmai segítséget.

kromoszómák. Fonalszerű struktúrák, melyek a fénymikroszkópban láthatók, és **géneket** tartalmaznak. Az emberi sejtek általában 46 kromoszómát tartalmaznak. Az egyik 23-as készletet az édesanyánktól, a másik 23-as készletet az édesapánktól örököljük.

magzat. Az embrió stádium végétől az újszülöttkorig tartó fejlődési periódus, azaz a fogantatást követő 9. héttől a születésig tartó szakasz.

méh. A nő azon testrésze, melyben a magzat fejlődik a terhesség során.

méhlepény (placenta). A terhes nő **méhének** belső felszínéhez hozzáfekvé szerv. A magzat a táplálékát a méhlepényből kapja. A placenta a megtermékenyített petesejtből fejlődik ki, így általában a magzattal egyező **génállománya** van.

mutáció. Egy **génben** bekövetkezett változás. Néha, amikor egy

gén megváltozik, a benne kódolt információ is megváltozik, így nem tud normálisan működni. Ez **genetikai betegség** kialakulásához vezethet.

negatív eredmény. Egy olyan vizsgálati eredmény, mely azt mutatja, hogy a vizsgált személyben nincs jelen a keresett **génelváltozás (mutáció)**.

nemhez kötött öröklődés. Lásd az **X-hez kötött** öröklődésnél. **nemi kromoszómák.** Az X és az Y **kromoszóma**. A nemi kromoszómák határozzák meg, hogy valaki nő vagy férfi lesz. A nőknek két X **kromoszómájuk**, a férfiaknak egy X és egy Y **kromoszómájuk** van.

nőgyógyászati citológiai mintavétel. Minden nőnek ajánlott vizsgálat, melyből megállapítható, hogy a **méhnyaknál** található sejtekben van-e valami rendellenesség.

nyaki redő vizsgálat. A magzati nyak hátsó részének az **ultrahangos vizsgálata**, ahol normálisan kora terhességben egy folyadékkal telt úr található. Amennyiben a magzat egy veleszületett rendellenességben szenved (pl. Down-szindróma), ennek az úrnek a mérete rendellenes lehet.

örökletes betegség. Öröklött, a családban halmozódó betegség.

Petefészek/kek. A női test **petesejtet** termelő szervei.

petesejt. Az anyai **ivarsejt**, melyből a fogantatás során a zigóta keletkezik, majd abból a magzat. A petesejt 23 **kromoszómát** tartalmaz; az anyai kromoszómapárok mindegyikéből egyet. A petesejt a **hímivarsejttel** egyesül, hogy egy teljes **sejtet** alkosson. A magzat az első **sejtből** fejlődik ki.

pozitív eredmény. Egy olyan vizsgálati eredmény, mely azt mutatja, hogy a vizsgált személyben jelen van a keresett